

ZAMONAVIY DIPLOMATIK NUTQLARNING KOGNITIV VA KORPUS TAHLILI: INGLIZ TILIDA SO‘ZLASHUVCHI MAMLAKATLAR TAJRIBASI

Xamrakulova Ravshanoy Abdulaxatovna

Farg‘ona davlat universiteti

Chet tillari kafedrasida o‘qituvchisi

ravshanoyhamrakulova@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17932577>

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy diplomatik diskurs kognitiv va korpus lingvistikasi nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqot ingliz tilida so‘zlashuvchi davlatlar — AQSh, Buyuk Britaniya va Avstraliya diplomatlarining 2023–2025 yillardagi rasmiy nutqlari asosida olib borildi. Maqolada nutqlarning konseptual-metaforik tuzilmalari, leksik birliklarining chastotasi va pragmatik strategiyalari tahlil qilinadi. Kognitiv yondashuv nutqda ma’no hosil bo‘lish mexanizmlarini, korpus lingvistikasi esa empirik ma’lumotlar asosida bu jarayonning statistik tendensiyalarini ochib beradi. Natijalar diplomatik muloqotda metafora, modallik va strategik neytrallik konseptlari markaziy o‘rin tutishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kognitiv lingvistika, korpus lingvistika, diplomatik diskurs, metafora, konsept, pragmatika, modallik.

Abstract. This article analyzes modern diplomatic discourse from the perspective of cognitive and corpus linguistics. The research is based on official speeches delivered between 2023 and 2025 by diplomats from English-speaking countries — the United States, the United Kingdom, and Australia. The study examines the conceptual–metaphorical structures of the speeches, the frequency of lexical units, and the pragmatic strategies employed. The cognitive approach reveals the mechanisms of meaning construction in diplomatic speech, while corpus linguistics provides empirical evidence of the statistical tendencies underlying these processes. The findings demonstrate that the concepts of metaphor, modality, and strategic neutrality play a central role in diplomatic communication.

Keywords: cognitive linguistics, corpus linguistics, diplomatic discourse, metaphor, concept, pragmatics, modality.

Kirish

Global siyosiy muloqotda diplomatik diskurs tilning eng murakkab va ko‘p qatlamli shakllaridan biridir. Unda siyosiy manfaat, madaniy qadriyatlar va pragmatik maqsadlar til vositalari orqali ifodalanadi. So‘nggi yillarda diplomatik nutqlarni o‘rganishda kognitiv va korpus yondashuvlar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Kognitiv lingvistika tilni inson tafakkuri bilan uzviy bog‘liq tizim sifatida ko‘rib, konseptual metafora va ramziy modellarni tahlil qiladi (Lakoff & Johnson, 1980). Korpus lingvistika esa katta hajmdagi real matnlar asosida leksik-grammatik birliklarning chastotasini aniqlash va ularning kontekstual xususiyatlarini empirik jihatdan tahlil qilish imkonini beradi [McEnery & Hardie, 2012].

Tadqiqot uchun material sifatida AQSh, Buyuk Britaniya va Avstraliya tashqi siyosat vazirliklarining 2023–2025 yillardagi rasmiy nutqlari tanlandi. Ma'lumotlar ochiq manbalardan yig'ilib, pilot korpus ko'rinishida tahlil qilindi. Kognitiv tahlilda konseptual metafora nazariyasi, ramziy konseptlar va nutq strategiyalari ko'rib chiqildi. Korpus tahlili esa asosiy leksik birliklar, kollokatsiyalar va nominalizatsiya kabi til birliklarining tendensiyalariga qaratildi. Har bir mamlakat diplomatik nutqidagi takrorlanuvchi konseptlar aniqlanib, ularning semantik o'xshashlik va farqlari qiyosiy tahlil qilindi.

AQSh diplomatlarining nutqlari persuaziv (ishontiruvchi) va faol harakatga chaqiruvchi xususiyatga ega. Ularda "freedom", "leadership", "responsibility" va "global partnership" kabi konseptlar asosiy semantik yadroni tashkil etadi. Kognitiv jihatdan bu nutqlarda "leadership is responsibility" metaforasi tez-tez uchraydi. Masalan: "We must lead with strength and defend our shared values." Ushbu ifoda modallik ('must') orqali majburiyat va strategik yetakchilik g'oyasini ifodalaydi. Korpus tahlilida bu turdagi leksik birliklar yuqori chastotali bo'lib, AQSh diplomatik diskursining faol, tashabbuskor tabiatini ko'rsatadi.

Britaniya diplomatlarining nutqlari odatda ehtiyotkor, muvozanatli va diplomatik neytrallikka asoslanadi. Ularda "dialogue is bridge" va "stability is foundation" kabi konseptual metaforalar kuzatiladi. Masalan, "We will continue to build bridges of understanding" ifodasi diplomatik til orqali tinchlik va hamkorlik konseptlarini ifodalaydi. Leksik jihatdan 'dialogue', 'stability', 'constructive', 'engagement' so'zlari ko'p ishlatiladi. Bu Buyuk Britaniya diplomatik diskursining muvozanat va diplomatik ogohlikka yo'naltirilganligini ko'rsatadi [Fraser, 2010].

Avstraliya diplomatik nutqlari mintaqaviy xavfsizlik, hamkorlik va barqarorlik konseptlariga asoslanadi. Kognitiv tahlil bu nutqlarda "partnership is strength" va "security is shield" metaforalarining ustuvorligini ko'rsatdi. Masalan: "We will strengthen our Indo-Pacific partnerships to ensure a secure future for all." Bu ifoda barqarorlik va himoya konseptlarini ijobiy metaforik doirada birlashtiradi. Korpus kuzatuvlari Avstraliya diplomatlari nutqlarida 'Indo-Pacific', 'cooperation', 'resilience', 'shared values' kabi birliklarning muntazam ishlatilishini tasdiqlaydi.

Uch mamlakat diplomatik nutqlarida umumiylik shundaki, ularning barchasi xalqaro hamkorlik, xavfsizlik va qadriyatlar atrofida qurilgan. Farqli jihatlar esa pragmatik strategiyalar va konseptual metaforalar tizimida namoyon bo'ladi. AQSh nutqlari ishontiruvchi va yetakchilikka yo'naltirilgan, Buyuk Britaniya nutqlari muvozanat va dialogga asoslangan, Avstraliya nutqlari esa hamkorlik va mintaqaviy barqarorlikni aks ettiradi. Bu farqlar har bir mamlakatning siyosiy-madaniy qadriyatlari va tashqi siyosiy ustuvorliklari bilan bog'liq.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida so'zlashuvchi mamlakatlar diplomatlarining nutqlarida til va tafakkur o'zaro mustahkam aloqada namoyon bo'ladi. Kognitiv jihatdan ularning nutqlari ierarxik konseptlar atrofida tashkil topgan. AQSh – 'leadership', 'freedom'; Buyuk Britaniya – 'stability', 'dialogue'; Avstraliya – 'partnership', 'security' konseptlariga urg'u beradi. Barcha diplomatlar metaforik ifodalar, modallik va yumshatish strategiyalaridan faol foydalanadi. Bu diplomatik nutqni xalqaro muloqotda neytral, lekin ta'sirchan vositaga aylantiradi.

Xulosa

Kognitiv va korpus lingvistikasining uyg'un qo'llanilishi diplomatik diskursni chuqur tahlil qilish imkonini berdi. Har bir mamlakatning diplomatik nutqida o'ziga xos konseptual-metaforik tuzilmalar mavjud bo'lib, ular milliy qadriyatlar va siyosiy pozitsiyalarni aks ettiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, metafora diplomatik ma'no yaratishning asosiy kognitiv mexanizmi, korpus tahlili esa bu metaforalarni empirik asosda tasdiqlovchi samarali vositadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
2. McEnery, T., & Hardie, A. (2012). *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Fraser, B. (2010). Pragmatic Competence: The Case of Mitigation. *Journal of Pragmatics*, 42(2), 150–163.
4. Charteris-Black, J. (2014). *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*. Palgrave Macmillan.
5. Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge.
6. Musolff, A. (2016). *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios*. Bloomsbury Academic.
7. Zhang, C. (2023). A Corpus-Based Analysis of the Stylistic Features of Chinese and American Diplomatic Discourse. *Frontiers in Psychology*, 14